

Posudek habilitační práce

Labanc, Peter, Inštitúcia Spišskej kapituly a jej členovia do roku 1387, habilitační práce Filozofické fakulty Trnavské univerzity, Trnava 2021, 224 s., tabulky a grafy v textu

Výzkum středověkých kapitul není v historiografii ničím novým. To však v žádném případě neznamená, že by se jednalo o probádanou oblast, v níž již nelze, snad s výjimkou drobných upřesnění nebo dílčích nových zjištění, přinést nic. Početnost těchto institucí oblasti západního – latinského křesťanství, jejich působení ve velmi rozdílných lokalitách a teritoriích a v různých obdobích velmi dlouhého časového úseku, tradičně označovaného jako středověk, otvírá pro výzkum velké možnosti, a to i známé torzovitosti historických pramenů. Během necelých dvou staletí, kdy lze uvažovat o modernějším badatelském přístupu, se postupně utvořily metodické postupy, opírající se jednak o právně historickou analýzu a sledování kapitul z pohledu dějin správy, jednak o prosopografické zpracování dat o hodnostářích, členech a případně dalších osobách vázaných bezprostředně na konkrétní kapitulou. Na tomto metodickém základu mohl stavět i habilitant. Je třeba uvést, že jím zvolený přístup, kdy sleduje jak správně historické aspekty, tak prosopografické údaje, je zcela adekvátní.

Práce je rozdělena do sedmi kapitol, přičemž první tři, tvořící dohromady asi čtvrtinu textu, mají spíše úvodní charakter. Autor stručně sleduje vývoj kapitul v západní církvi, ve středověkých Uhrách se zvláštním oddílem o kapitulách na území Slovenska ve středověku (šlo v zásadě jen o čtyři případy, z toho jedna kapitula existovala poměrně krátce), a pozornost věnuje i dosavadnímu výzkumu kapitul, přičemž zvláštní pozornost věnuje i bádání sousedících oblastí – polské a české historiografii. Velmi komplikovaný vývoj, ovlivňovaný vlivy řeholního života, autor popisuje přehledně, jasnější snad mohlo být vymezení řeholních kanovníků oproti kapitulám. Jak si autor uvědomuje, terminologie pramenů je zde často nejednoznačná, a zvláště výskyt pojmu *canonicus* nelze považovat za doklad existence kapitul.¹ Vlastní jádro práce tvoří čtvrtá až šestá kapitola. Zde autor nejprve sleduje vývoj Spišské kapituly od počátků do sklonku 14. století. Velmi střízlivě se staví k neprokazatelným teoriím o možném velkomoravském počátku spišského proboštství, kdy první zmínka o proboštovi pochází z roku 1209. Detailně – nakolik dochované prameny dovolují – analyzuje vývoj během 13. století, neboť samotnou existenci proboštství nepokládá ještě za doklad existence kapitul. Zde pokládá za podstatný doklad o existenci hodností ve sboru kleriků při spišském kostele, což posouvá vznik

¹ Takové příklady lze uvést i z okolních regionů, v Čechách např. výskyt kanovníků při kostele v Úněticích u Prahy ve 12. století, kde však zřejmě kapitula nikdy nevznikla, tzv. kanovníky při klášteře benediktinek u sv. Jiří na Pražském Hradě, občasné užívání výrazu *canonici* pro duchovní na královském hradě Křivoklátě, či pro jiné členy jiných sborů duchovních, vykonávajících specifické liturgické služby při významných kostelích.

skutečné kapituly asi o půl století později (výraz capitulum doložen 1262, dignity roku 1279). Sleduje i působení kapituly jako hodnověrného místa, a to opět v kontextu obdobného působení spišského probošta. Tento výklad doplňuje podkapitola o autentických pečetích používaných kapitulou. Vnitřní struktura kapituly je sledována velmi podrobně, a především je srovnávána s dalšími kapitulami v Uhrách i v dalších bližších oblastech (Čechy a Morava, částečně Polsko, Slezsko, Rakousko). Spišská kapitula měla ve sledovaném období v zásadě tři dignitáře – lektora, kantora a kustoda. Tím se podobala většině kapitul na území Uher, výrazně se však lišila od struktury kapitul v západněji ležících oblastech. Zajímavá je i dynamika počtu kanovníků, který během 14. století poklesl. Následující a nejrozsáhlejší, pátá, kapitola je z velké části tvořena chronologicky uspořádaným prosopografickým katalogem všech doložených členů kapituly, kteří začali působit před rokem 1387. Celkem se autorovi podařilo zaznamenat sedmdesát pět kanovníků a nadto přes dvě stě zmínek o prebendářích. Ty však vzhledem ke stručnosti a nejednoznačnosti identifikace nejsou pro další vyhodnocení využity. Poznatkům získaným na základě prosopografického sledování členů kapituly je věnována šestá kapitola, kde autor sleduje věk a stupeň svěcení kleriků při příchodu do kapituly, způsob, jakým byli členové doplňováni, jejich původ, předchozí kariéra, délka působení, způsoby ukončení členství v kapitule a případně následující kariéra po odchodu. Pozornost je věnována i určité vnitrokapitulní dynamice – směnám beneficií, paralelnímu držení dalších beneficií, působení v pastorači i na královském dvoře. Zvláštní oddíl je věnován univerzitním studiím členů. Tu je třeba podotknout, že velmi nízký počet studentů (3) se patrně změnil v následujícím období, kdy se mohla projevit větší dostupnost nových univerzit v Praze, Vídni a v Krakově, a zároveň mohla být kapitula zajímavým místem pro absolventy těchto univerzit, kteří nepocházeli z regionu. Důležité pro vývoj kapituly byly rozsáhlé pravomoci spišského probošta, který mohl jmenovat kanovníky i zřizovat nové kanonikáty (spolu s dalšími pravomocemi, blížícími se pravomocím biskupa). Na základě sledování kariér členů autor konstatuje, že neformální postavení kapituly v rámci církevních institucí bylo spíše nízké, znamenala často první kariérní stupeň. Na některé otázky umožňuje i důkladná prosopografická analýza pouze dílčí odpověď – jde především o sociální původ členů kapituly, který se podařilo určit jen u třetiny, a to téměř stejným dílem z prostředí šlechty a měst; pokud jde o teritoriální původ, je určitelný ve více než třetině případů a regionální vazba na Spiš je výrazná. Silné zastoupení lokalit z těsné blízkosti Spišské Kapituly autor konstatuje, ve čtenáři však budí otázku, zda nemohlo jít např. o odraz možnosti vzdělání, získaného při kapitule.

Stručný několikastránkový závěr (sedmá kapitola) přehledně a výstižně shrnuje metodické přístupy, strukturu a možný přínos práce, přičemž neopakuje obsah zjištění, uvedený v předcházejícím textu práce.

Struktura práce i výklad je přehledný, jasný, vyznačuje se střízlivostí a kritičností. Kritické připomínky vyžaduje kapitola věnovaná dosavadnímu výzkumu tématu, konkrétně zvláště polské a české historiografii. I když autor vystihl hlavní rysy vývoje bádání, využil jen přehledové práce A. Radzimińského a Z. Hledíkové, na něž také v dalším textu odkazuje při komparaci s českou, resp. polskou situací. Čtenář se tak nedozvídá nic o existenci bohaté starší i novější literatury – musel by si další údaje najít zprostředkovaně přes citované práce a byl by na nich zcela závislý, ačkoli od jejich vzniku již uběhla jistá doba. Alespoň v poznámkovém aparátu by mělo být upozorněno na další důležité studie, pokud jde o českou historiografii, tak alespoň na starší prosopografické práce A. Podlahy a M. Zemka, z novějšího k problematice kapitul a sborů duchovenstva na práce K. Pátrové, M. Maříkové, D. Budského, sborník k výročí kapituly v Litoměřicích (Litoměřická kapitula. 950 let od založení, Ústí nad Labem 2007), obsahující stati P. Kubína, J. Žemličky, T. Velímského, ad., kolektivní práce, týkající se Vyšehradu, ad.

Celkově lze práci hodnotit jako opřenu o odpovídající metodické postupy, kriticky interpretující zjištění, založená na pramenném výzkumu, a přinášející nové poznatky. Práce je vyhovující jako základ habilitačního řízení.

Prof. PhDr. Hana Pátková, PhD.

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy